

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»

КОМПЛЕКС ВПРАВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДАВАЛЬНОГО ВІДМІНКА НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

О. І. Novitska

I. Horbachevsky Ternopil State Medical University

A SET OF EXERCISES FOR STUDYING THE DATIVE CASE IN PRACTICAL CLASSES IN UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN ONE

Анотація. У статті розглянуто принципи оптимізації процесу навчання іноземних студентів української мови. Проаналізовано труднощі засвоєння категорії давального відмінка у процесі вивчення української мови як іноземної. На прикладі таблиць систематизовано відмінкові закінчення іменників, прикметників, числівників та займенників у давальному відмінку, що є своєрідною візуальною опорою і полегшить сприйняття студентам навчального матеріалу. Таблиця сприяє кращому засвоєнню знань, дає змогу заощаджувати навчальний час та системніше викладати матеріал української мови, що забезпечує сприйняття не окремих, розрізнених фактів, які зводяться в систему, як правило, на останніх заняттях з теми, а одразу – системи знань з тієї чи іншої теми. Запропоновано систему вправ для засвоєння давального відмінка на заняттях з української мови як іноземної, які нададуть можливість покращити результативність навчального процесу і рівень знань студентів, значно підвищити ефективність організації їх навчально-пізнавальної діяльності. Зазначено, що вивчення української мови як іноземної включає декілька аспектів. Одним із таких аспектів є граматику. У навчанні іншомовного говоріння граматика посідає важливе місце, це є у своєму роді каркас, на якому базується лексика. Вивчення граматики та правильне оформлення висловлювання, а також розпізнавання граматичних форм у мові та письмі відбувається завдяки формуванню граматичних навичок.

Ключові слова: українська мова як іноземна; відмінок; давальний відмінок; граматика.

Abstract. The article studies the principles of optimization of the learning process of Ukrainian language by foreign students. The difficulties of learning the category of the Dative case in the course of Ukrainian language as a foreign one are analyzed. The example of the tables systematizes the cases' endings of nouns, adjectives, numerals and pronouns in the dative case, which is a kind of visual support and will facilitate students' perception of educational material. The table contributes to the better absorption of knowledge, saves study time and helps to teach the Ukrainian language more systematically, which provides the perception of non-separate, disparate facts that are reduced to the system, as a rule, in the last lessons on the topic, but immediately – knowledge system of a particular topic. The system of exercises for learning the Dative case on the Ukrainian language' lessons as a foreign one that will improve the learning process and the level of students' knowledge, significantly increase the efficiency' organization of their educational and cognitive activities used in the article. It is noted that the study of Ukrainian as a foreign language involves several aspects. Grammar is one of such aspects. Grammar plays an important role in teaching foreign language speaking, which is a kind of a framework where vocabulary is based. The learning of Grammar and proper spelling and the recognition of grammatical forms in language and writing are due to the formation of grammatical skills.

Key words: Ukrainian as a foreign language; case; Dative case; grammar.

Вступ. Питання підготовки в Україні висококваліфікованих спеціалістів для зарубіжних країн є одним із важливих у розвитку вітчизняної освіти. Сьогодні відбувається постійне розширення сфер міжнародної та міжкультурної комунікації, що впливає на подальший розвиток діалогу представників різних національно-культурних співтовариств та організацій.

Навчання мови – це процес систематичного і послідовного передавання викладачем знань, формування вмінь і навичок у лінгвістичній сфері, процес

активного й усвідомленого засвоєння їх студентами, процес утворення та закріплення у студентів якостей, необхідних для подальшого професійного саморозвитку: стійке позитивне ставлення до вивчення іноземної мови, толерантність по відношенню до представників іншої культури [1].

Сьогодні активізувалися дослідження проблем, пов'язаних із вивченням української мови як іноземної. Вагомими дослідженнями у сфері викладання української мови як іноземної є праці Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Т. Єфімової, Т. Лагути, Е. Ляпичева, Л. Мацько, Д. Мазурик, І. Кочан, Т. Кудіна,

А. Кулик, Т. Лагути, О. Тростинської, Г. Тохтар, Б. Сокола та інших.

Вивчення української мови як іноземної у вищих навчальних закладах потребує належної уваги, тому кількість питань із часом лише розширюється. Для навчання української мови як нерідної головними є положення про мову як засіб спілкування, про мовлення, що складається зі звуків, слів, словосполучень та речень. Наплив іноземного студентства активізує українську лінгводидактичну діяльність: розробляються програми, підручники, посібники з навчання української мови як іноземної.

Оволодіння мовою – тривалий, трудомісткий, а головне, індивідуальний процес. У програму вивчення української мови, як й інших іноземних, входить поглиблене вивчення фонетики, граматики та лексичного складу мови, проте теоретичне вивчення поступається своїм місцем виробленню практичних навичок. Головним стає функціональний принцип навчання. Необхідно навчити студентів не тільки основ іноземної мови, а й з цікавістю та ентузіазмом спілкуватися іноземною мовою як на професійні теми, так і в ситуаціях повсякденного життя. Іноземні студенти повинні розуміти мову, а також правильно будувати своє повідомлення у відповідь, яке має відповідати культурі співрозмовника.

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що методика викладання української мови як іноземної є новою малодослідженою галуззю.

Мета дослідження – розглянути труднощі засвоєння давального відмінка у процесі вивчення української мови як іноземної. Систематизувати відмінкові закінчення іменників, прикметників, числівників і займенників у давальному відмінку, а також запропонувати систему вправ для засвоєння давального відмінка на заняттях з української мови як іноземної.

Методи дослідження: спостереження, опис, узагальнення, пояснення, аналіз.

Результати дослідження. Вивчення української мови як іноземної включає декілька аспектів [5, 6]. Одним із таких аспектів є грамика. У навчанні іншомовного говоріння грамика посідає важливе місце, це є у своєму роді каркас, на якому базується лексика. Вивчення грамики та правильне оформлення висловлювання, а також розпізнавання грамичних форм у мові та письмі відбуваються завдяки формуванню грамичних навичок. С. Г. Дубовик зазначає, що «процес формування грамичних знань і вмінь студентів вищих навчальних закладів

має ґрунтуватися на загальнотеоретичних засадах. Тому під час розробки методики вивчення категорії відмінка іменника на функціональній основі ми визначили насамперед ті важливі і необхідні поняття, що є основоположними. Центральним поняттям є грамична категорія відмінка іменника, яка розглядається у єдності таких характеристик, як значення, форми і функції» [2].

Засвоєння грамики викликає багато труднощів, які ускладнюються грамичними термінами і правилами та нескінченним рядом винятків. Часто викладання грамики обмежується сухими таблицями, заучуванням конструкцій, однотипними вправами. Велика кількість термінів ускладнює навчання, що викликає пасивну діяльність студентів.

Система вправ для вивчення української мови як іноземної завжди повинна мати на меті практичне оволодіння, що спрямоване на освоєння тих операцій з мовним матеріалом, які необхідні для розуміння і самовираження. Відомо, що головна складність оволодіння грамичними умінями та навичками полягає не в запам'ятовуванні окремих фактів мови, а в оволодінні дій із ними. Тому головне призначення грамичних вправ полягає в тому, щоб забезпечити оволодіння грамичним матеріалом як у рецептивному, так і в репродуктивному плані.

Організація засвоєння грамичного аспекту стає можливою тільки за умов комплексного обліку мовних та мовленнєвих потреб учнів. Це означає, що під час навчання грамики повинні враховуватися два основні фактори: комунікативні потреби учнів, «відповідне науково та прагматично обґрунтоване описання мови в цілому та тих функціональних підсистем, вибір яких повністю визначається комунікативними потребами учнів» [3].

Вправи повинні творити єдину систему з її постійними та змінними параметрами. До перших належать: врахування поетапності формування мовленнєвої компетенції, наявність цілої серії вправ, чітка послідовність їх виконання. Серед змінних параметрів – характер мовленнєвих операцій, етап навчання, види комунікативної діяльності, дозування та циклічність навчального матеріалу [4].

З метою освоєння знань про давальний відмінок ми використали таке унаочнення, як таблиця, яка є своєрідною візуальною опорою і полегшить сприйняття студентам навчального матеріалу. Таблиця сприяє кращому засвоєнню знань, дає змогу заощаджувати навчальний час та системніше викладати матеріал української мови, що забезпечує

сприйняття не окремих, розрізнених фактів, які зводяться в систему, як правило, на останніх заняттях з теми, а одразу – системи знань з тієї чи

іншої теми. Ми навели узагальнену таблицю, яка складається з кількох частин, кожна з котрих може використовуватися на окремих заняттях:

ІМЕННИК			
<i>однина</i>			<i>множина</i>
Рід	Називний відмінок <i>Хто? Що?</i>	Давальний відмінок <i>Кому? Чому?</i>	Давальний відмінок <i>Кому? Чому?</i>
Ч. р.	студент декан лікар університет Сергій	студенту -ові (-у) декану -ові (-у) лікарю -ю (-еві) університету -у (-ові) Сергію -ю (-єві)	студентам -ам деканам -ам лікарям -ям університетам -ам Сергіям -ям
Ж. р.	медсестра студентка Марія	медсестрі -і студентці -і Марії -ї	медсестрам -ам студенткам -ам Маріям -ям
С. р.	вікно серце	вікну -у серцю -ю	вікнам -ам серцям -ям
ЗАЙМЕННИК			
	<i>Хто?</i>	<i>Кому?</i>	<i>Кому?</i>
	я ти	мені тобі	нам вам
Ч. р.	він мій наш ваш свій	йому моєму нашому вашому своєму	їм моїм нашим вашим
Ж. р.	вона моя наша ваша своя	їй моїй нашій вашій своїй	
С. р.	воно моє наше ваше своє	йому моєму нашому вашому своєму	
ПРИКМЕТНИК			
Ч. р.	<i>Який?</i>	<i>Якому?</i>	<i>Яким?</i>
	хороший великий синій	хорошому великому -ому синьому	хорошим -им великим -им синім -ім
Ж. р.	<i>Яка?</i>	<i>Якій?</i>	
	хороша велика синя	хорошій великій -ій синій	
С. р.	<i>Яке?</i>	<i>Якому?</i>	
	хороше велике сине	хорошому великому -ому синьому	

ЧИСЛІВНИК			
Ч. р.	<i>Котрий?</i>	<i>Котрому?</i>	<i>Котрим?</i>
	перший останній десятий	першому останньому -ому десятому	першим -им останнім -ім десятим -им
Ж. р.	<i>Котра?</i> перша остання десята	<i>Котрій?</i> першій останній -ій десятій	
С. р.	<i>Котре?</i> перше останнє десяте	<i>Котрому?</i> першому останньому -ому десятому	

На етапі вивчення граматичних норм давального відмінка ми використовували різноманітні вправи, які в методиці викладання української мови як іноземної можна класифікувати за різними ознаками. Наприклад, за характером розумових операцій:

Завдання 1. Поставте слова у формі давального відмінка.

Стоматолог, хірург, брат, друг, Петро, кардіолог, окуліст (офтальмолог), бабуся, студент, лор (отоларинголог), медсестра, терапевт, лікар, травматолог, ректор, уролог, декан, хірург, фармацевт.

Основні зусилля студентів і їх мимовільна увага та мислення все ще зосереджені на подоланні тих чи інших труднощів, в силу чого ці вправи все ще відносяться до сфери тренування, а не мовної практики.

Завдання 2. Слова в дужках поставте у формі давального відмінка.

1. (Марія) потрібно зробити домашнє завдання. 2. (Роман) необхідно піти до лікаря. 3. Лікар рекомендував (хворий) приймати ліки. 4. Я подарував квіти (подруга). 5. Вона часто пише листи (сестра). 6. Викладач порадив (студент) прочитати книжку. 7. Я зателефонував своєму (лікар). 8. (Фармацевт) дозволили продавати ліки від кашлю. 9. (Я) лікував зуби стоматолог. 10. (Вона) потрібна допомога невропатолога.

Наступні завдання пропонуються для закріплення знань на різних стадіях. Тренувальні вправи містять різні операції з мовним матеріалом, що відповідають різним рівням.

Завдання 3. Доповніть речення словами з довідки у формі давального відмінка множини.

1. Медсестра зробила перев'язку ...
2. Бабуся подає таблетки ...
3. Стоматолог лікує зуби ...
4. Терапевт вимірює тиск ...

5. Студентка повертає словники ...

6. Сестра допомагає ...

7. Подруга дарує подарунок ...

8. Першу медичну допомогу лікар надає ...

Довідка: викладач, пацієнт, дитина, онук, хворий, брат, друг, перехожий.

Завдання 4. Слова в дужках поставте у формі давального відмінка.

1. Іван часто телефонує (своя подруга). 2. Вчора я купила таблетки (старший брат). 3. Ліки від кашлю (дитина). 4. Ми допомагаємо (наш студент) вивчати українську мову. 5. Лікар казав, що (моя мама) потрібно вживати ліки. 6. Хворий поскаржився (молодий лікар) на головний біль. 7. Марія завжди допомагає (старенька бабуся). 8. (Наш викладач) потрібно іти в поліклініку. 9. (Перший студент) потрібно приймати антибіотики.

Завдання 5. Поставте словосполучення у формі давального відмінка.

Гострий бронхіт, хворий студент, грудна клітка, медичний пункт, лікарняний листок, хороший лікар, здоровий пацієнт, щаслива студентка.

Мета даних вправ – довести до автоматизму володіння структурами, що вивчаються. Принцип розвитку мовних навичок завжди визначався як провідний. Тому в практиці проведення занять міститься багато мовних вправ. Сюди можна віднести завдання питально-відповідного характеру:

Завдання 6. Дайте відповіді на запитання.

1. Кому студенти пишуть заяву? (декан)
2. Кому лікар рекомендує обстеження? (пацієнт)
3. Кому медсестра надіслала результати аналізів? (хворий)
4. Кому Тетяна купила краплі? (сестра)
5. Кому зателефонував Василь? (батько)
6. Кому мама подарувала вітаміни? (син)
7. Кому хворий здав аналізи? (медсестра)

8. Кому потрібний спокій? (бабуся)
9. Кому треба іти до лікаря? (вони)
10. Кому 45 років? (потерпілий)

Запропоновані складові моделі завдань та вправ з урахуванням комунікативних потреб підвищують ефективність формування мовної компетенції студентів-медиків першого та другого курсів.

Система роботи над вивчення теми «Давальний відмінок» має бути цілеспрямованим процесом, який передбачає певну послідовність ознайомлення студентів із граматичними ознаками цього відмінка, а також поступове ускладнення вправ, спрямоване на формування навичок точного вживання лексики у мовленні і правильне її написання.

Для засвоєння знань відмінювання займенників у давальному відмінку ми використали наступну вправу.

Завдання 7. Виконайте вправу за зразком

1. (Вона) написали рецепт – їй написали рецепт.
2. (Ми) подобається таке лікування.
3. (Я) запропонували приймати таблетки.
4. (Він) порадили відвідати окуліста.
5. (Вона) зателефонували з приймального відділення.

Список літератури

1. Борисова Н. Психолінгвістичні особливості формування комунікативної компетенції професійно-орієнтованого читання у студентів немовних спеціальностей / Н. Борисова // Психолінгвістика. – 2016. – Вип. 19 (1). – С. 15–23.
2. Дубовик С. Г. Лінгвістичні основи вивчення категорії відмінка іменника на засадах функціонального підходу у вищій школі / С. Г. Дубовик // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – № 14. – С. 117–120.
3. Изаренков Д. И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д. И. Изаренков // Рус. яз. за рубежом. – 1990. – № 4. – С. 54–60.

References

1. Borysova, N. (2016). Psyholingvistychni osoblyvosti formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii profesiino-orientovanoho chytannia u studentiv nemovnykh spetsialnostei [Psycholinguistic peculiarities of formation of communicative competence of professional-oriented reading in students of non-linguistic specialties]. *Psyholingvistyka – Psycholinguistics*, 19 (1), 15-23 [in Ukrainian].
2. Dubovyk, S.H. Lihvistychni osnovy vyvchennia katehorii vidminka imennyka na zasadakh funktsionalnogo pid-

6. (Вони) зробили місцеву анестезію.
7. (Ти) поміряли тиск.
8. (Ви) встановили діагноз.
9. (Вона) зробили штучне дихання.
10. (Він) зробили укол.
11. (Я) стало погано.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, перед викладачем української мови вищих навчальних закладів постає завдання створити такі умови вивчення української мови, щоб студенти могли активно послуговуватись нею в усіх сферах громадського та професійного життя, оскільки іноземні студенти використовують мову і як інструмент набуття знань, і як засіб повсякденного спілкування. На нашу думку, використання на практиці запропонованих вправ нададуть можливість викладачам української мови покращити результативність навчального процесу і рівень знань студентів, значно підвищити ефективність організації їх навчально-пізнавальної діяльності.

Матеріалом наступних досліджень можуть стати завдання для засвоєння інших відмінків української мови з подальшим формуванням рекомендацій для їхнього запровадження.

4. Копилова І. М. Розробка системи вправ для формування професійно спрямованої компетенції в говорінні іноземною мовою [Електронний ресурс] / І. М. Копилова // Соціум. Наука. Культура. Філологічні науки : зб. матеріалів Міжнар. наук. інтернет-конф. – Режим доступу : <http://intkonf.org/index.php>.
5. Українська мова для іноземних студентів : посібник / [І. І. Гаврищак, І. Д. Драч, В. І. Зевако та ін.] ; за ред. М. П. Тишковець. – Тернопіль : ТДМУ, 2017. – 328 с.
6. Українська мова як іноземна: Робоча програма для іноземних студентів вищих навчальних закладів МОЗ України. Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я». – Тернопіль, 2019. – 36 с. – URL : <http://https://moodle.tdmu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=152209>.

khodu u vyshchii shkoli [Linguistic basics of the study of the category of the noun pronunciation based on the functional approach in higher education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of the Ivan Franko Zhytomyr State University*, 14, 117-120 [in Ukrainian].

3. Izarenkov, D.I. (1990). Bazisnye sostavlyayushchie kommunikativnoy kompetentsii i ikh formirovanie na prodvnutom etape obucheniya studentov-nefilologov [Basic

components of communicative competence and their formation at the advanced stage of teaching non-philological students]. *Russky yazyk za rubezhom – Russian Language Abroad*, 4, 54-60 [in Russian].

4. Kopylova, I.M. Rozrobka systemy vprav dlia formuvannya profesiino spriamovanoi kompetentsii v hovorinni inozemnoiu movoiu [Development of a system of exercises for the formation of professionally directed competence in speaking a foreign language]. Collection materials International Sciences conference: "Sotsium. Nauka. Kultura. Filolohichni nauky" – *Socium. Science. Culture. Philological Sciences*. Retrieved from: <http://intkonf.org/index.php>.

5. (2017). *Ukrainska mova dlia inozemnykh studentiv: posibnyk [Ukrainian language for foreign students: manual]*. Ternopil [in Ukrainian].

6. (2019). *Ukrainska mova yak inozemna: Robocha prohrama dlia inozemnykh studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv MOZ Ukrainy. Haluz znan: 22 "Okhorona zdorovia" [Ukrainian as a foreign language: Work program for foreign students of higher educational institutions of the Ministry of Health of Ukraine. Knowledge Area: 22 Health Care]*. Ternopil. Retrieved from: <http://https://moodle.tdmu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=152209> [in Ukrainian].

Отримано 02.04.19
Рекомендовано 04.04.19

Електронна адреса для листування: novicka@tdmu.edu.ua